

4. Ljevchenko I.Ju., Tkachova V.V. Psychologichna dopomoga sim'i, shho vyhovuje dytnu z vidhylenjamy v rozvytku: Metodichnyj posibnyk. – M.: Osvita, 2008. - 239 s.
5. Matvejeva M.P., Mel'nyk L.P. Psyhoterapija bat'kiv jak umova uspishnosti social'no-psyhologichnoi' rehabilitacii' dytny z psyhofizychnymy vadamy / Aktual'ni pytannja korekcijnoi' osvity (pedagogichni nauky). Zbirnyk naukovykh prac' / za red. V.M.Syn'ova, O.V.Gavrylova. – Vypusk II. – Kamjanec'-Podil's'kyj: PP Medobory, 2011. – S. 92-104.
6. Mushkevych M.I. Psyhodiagnostyka osoblyvostej simejnogo vyhovannja problemnyh ditej / M. I. Mushkevych // Visnyk Odes'kogo nacional'nogo universytetu. Psyhologija. - 2012. - T. 17, Vyp. 8. - S. 133-140. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_psi_2012_17_8_17.pdf
7. Pechnikova L. S. Materins'ke otnoshenie k rebenku autistu v zavisimosti nalichija v sem'e zdorovogo sibsa / L. S. Pechnikova // Social'noe i dushevnoe zdorov'e rebenka i sem'i: zashhita, pomoshh', vozvrashhenie v zhizn': Materialy Vserossijskoj nauch.-prakt. konf. (Moskva, 22-25 sentjabrja 1998). – M., 1998. – S. 73 – 74.
8. Rajgorodskij D. Ja. Praktiches'kaja psihodiagnostika. Metodiki i testy. Uchebnoe posobie.-Samara: Izdatel'skij Dom «BAHRAH», 1998-672 s
9. Stepanov S. Strategii simejnogo vospitanija// shkol'nyj psiholog, 2000/05/08 [Elektronnyj resurs]:http://www.miu.by/kaf_new/mpp/144.pdf
10. Test roditel'skogo otnoshenija / A. Ja. Varga, V. V. Stolin // Psihologicheskie testy / pod red. A. A. Karelin – M., 2001. – T.2. – S. 144-152.
11. Hymko M.B. Psychologichni osoblyvosti bat'kivs'kogo stavlennja do ditej z autyzmom: avtoref. dys ... kand. psyhol. nauk / M.B.Hymko . – Kyi'v : B.v., 2010 . – 21 s.
12. Ejdemiller E. G. Metody simejnoj diagnostiki i psihoterapevticheskoj korekcii simejnyh vzaimootnoshenij : [Tekst] / E.Ejdemiller, V. Justickis // Psyhologija i psihoterapija sem'i. — SPb., 2001. — S. 279–326.
13. Otterbacher J. R., Munz D.C. State-trait measure of experiential guilt. Journal of Consulting and Clinical Psychology, Vol 40(1), 1973, 115-121.

Островская Е.А. Психологические особенности отношения матери к их здоровым детям и детям с ограниченными возможностями

В статье установлены различия между склонностью исследуемых матерей к различным стратегиям и типам воспитания по отношению к их здоровым детям и детям с ограниченными возможностями. В отношении детей с ограниченными возможностями установлены высокие показатели по шкалам гиперпротекции, снисходительности, недостаточности требований-обязанностей, неустойчивости стиля воспитания, фобии потери ребенка, чрезмерной концентрации на ребенке, симбиоза и авторитарной гиперсоциализации. Относительно здоровых сиблингов установлено завышенные показатели по шкалам избыточности требований-обязанностей, чрезмерной строгости санкций. Обнаружено наличие и специфику связи у матерей особенностей родительского отношения к их детям с ограниченными возможностями с уровнем их чувства вины как состояния и как личностной черты.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями, сиблинги, родительско-детские отношения матерей с их детьми, стили воспитания.

Ostrovskaja K.O. Psychological peculiarities of mother attitude to their healthy children and children with disability

The paper established differences between the studied mother predisposition to various strategies and types of parenting in relation to their healthy children and children with disabilities. With regard to children with disabilities it was found high indices of hyper protection, indulgence, lack of requirements, duties, instability of parenting style, phobia of losing a child, excessive concentration on child, symbiosis and authoritarian hyper socialization. Regarding the healthy siblings it was observed inflated indices of redundancy requirements, responsibilities, excessive strictness of sanctions. Also it was found the presence and specificity of correlative links of the mother attitudes features towards their children with disabilities with their level of guilt as state and a personality trait.

Keywords: children with disabilities, siblings, parent-child relationships of mothers with their children, parenting styles.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 10.05.2015 р.

УДК 159.9 : 373-056.2

Панченко Т. Л.

**ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ МАСОВОЇ ШКОЛИ
ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

У статті розглядається проблема формування психологічної готовності педагогів масової школи до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Здійснено теоретичний аналіз поняття психологічної готовності до професійної діяльності загалом; розглянуто структуру та особливості готовності до педагогічної діяльності; визначено складові готовності педагогічних працівників до реалізації інклюзивної моделі навчання. Зазначено, що має місце проблема неготовності вчителів масової школи до роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями, недостатнього рівня сформованості необхідних професійних компетенцій щодо організації освітнього процесу в інклюзивному середовищі, наявності у педагогів особистісних психологічних бар'єрів стосовно осіб з інвалідністю. Обґрунтовано необхідність здійснення спеціальної психолого-педагогічної підготовки педагогів масової школи до навчання дітей з інвалідністю в умовах інклюзії. Визначені

основні напрямки та форми роботи з питань формування психологічної готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, підвищення їхньої професійної компетентності.

Ключові слова: готовність до педагогічної діяльності, психологічна готовність, інклюзивне освітнє середовище, діти з обмеженими фізичними можливостями.

Основною ідеєю сучасної інклюзивної освіти визнається створення таких умов, які мають забезпечити перехід від інтегрування осіб з обмеженими фізичними можливостями у школі до повноцінного інтегрування їх у суспільство. Спільне навчання зі здоровими однолітками має не лише гарантувати право дитини з порушеннями психофізичного розвитку не бути ізольованою від інших, а й забезпечити їй можливість відвідувати ту школу, яку б вона могла відвідувати, якщо була б здоровою.

Прихильники спільного навчання виокремлюють такі позитивні сторони інклюзивних процесів: стимулюючий вплив більш здібних однолітків; можливість у ширшому діапазоні ознайомлюватися із життям; розвиток навичок спілкування та нестандартного мислення (як у дітей з особливостями психофізичного розвитку, так і у їхніх здорових однолітків); можливість виявлення гуманності, співчуття, милосердя, терпимості у реальних життєвих ситуаціях, що є ефективним засобом морального виховання. Відзначається також зниження небезпеки розвитку снобізму в успішних дітей в умовах виділення їхньої винятковості, зникнення страху у здорових дітей перед небезпекою можливої інвалідності [4, с. 9-10].

Разом з тим, існують певні перешкоди та складнощі, які виникають у процесі інклюзивного навчання, у тому числі, й проблема неготовності вчителів масової школи (професійної, психологічної та методичної) до роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями, недостатньої сформованості у них необхідних професійних компетенцій щодо організації навчально-виховного процесу в інклюзивному освітньому середовищі, наявності у педагогів певних психологічних бар'єрів та професійних стереотипів стосовно осіб з інвалідністю.

У практиці роботи навчальних закладів різного рівня центральна роль належить педагогу, діяльність якого й зумовлює успішність процесу включення дітей з обмеженими фізичними можливостями в освітнє середовище. А це, у свою чергу, спричиняє необхідність якісних змін у підготовці спеціалістів, здатних працювати в умовах інклюзивного навчання.

Ефективність та результативність практичної реалізації інклюзивного підходу в освіті значною мірою залежить від готовності педагогів здійснювати професійну діяльність в умовах одночасного перебування в навчальному середовищі і практично здорових дітей, і таких, що мають обмежені фізичні можливості.

На думку дослідників, недостатня фахова підготовленість педагогічного персоналу, брак досвіду у вчителів, відсутність достатніх можливостей для підвищення кваліфікації з питань організації та здійснення інклюзивного навчання, недостатня матеріально-технічна база освітніх закладів є факторами, що знижують його ефективність та гальмують процес реалізації ідеї інклюзії загалом [12, с.37].

Тому, серед важливих завдань, спрямованих на реалізацію інклюзивного підходу, виокремлюється необхідність удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання.

На даний час вивчені та розроблені питання психологічної готовності до різних видів діяльності, у тому числі: до різних видів професійної діяльності (Г. Балл, М. Дьяченко, Л. Кандилович, Є. Клімов, С. Максименко, В. Моляко, М. Томчук, П. Чамата та ін.); до педагогічної діяльності (Л. Долинська, К. Дурай-Новакова, Н. Кузьміна, Р. Немов, В. Семиченко, В. Сластьонін, О. Хрущ-Ріпінська та ін.). Існують ґрунтовні дослідження, які присвячені розробці соціально-педагогічних та психологічних умов інтегрованого/інклюзивного навчання і виховання дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями (В. Бондар, Л. Дробот, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Синьов, П. Таланчук, А. Шевцов та ін.). Проте, загалом питання формування психологічної готовності педагогів масової школи до роботи в умовах впровадження інклюзивної освіти не можуть вважатися вивченими остаточно.

Метою нашої статті є теоретичний аналіз поняття психологічної готовності педагогів масової школи до роботи в інклюзивному освітньому середовищі та розгляд шляхів її формування.

Готовність до діяльності загалом є складним особистісним утворенням, системою, що включає в

себе багато компонентів, які у своїй сукупності дають змогу певній особі виконувати більш чи менш успішно конкретну роботу. Зміст психологічного підґрунтя готовності до діяльності визначається особливостями цієї діяльності і містить діяльнісно-важливі якості, які збуджують, спрямовують, контролюють таку діяльність і реалізують її у відповідних виконавських діях [5].

Провідною складовою загальної готовності до діяльності є психологічна готовність, що розуміється як сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, насамперед, особистісних якостей фахівця: інтелектуальних, мотиваційних, емоційно-вольових, професійно-ціннісних, котрі забезпечують загальну готовність до професійної діяльності. Психологічна готовність до того чи іншого виду діяльності являє собою розвинену систему переконань, поглядів, відносин, мотивів, вольових та інтелектуальних якостей, знань, навичок, умінь, установок, налаштованість на певну поведінку. Така готовність досягається у ході моральної, психологічної, професійної та фізичної підготовки; вона є результатом всебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, які висуває відповідна діяльність [6].

Психологічна готовність діяти виникає внаслідок досвіду людини, який ґрунтується на формуванні позитивного ставлення до діяльності, усвідомленні мотивів і потреб, об'єктивізації її предмета і способів взаємодії з ним. Емоційні вольові та інтелектуальні характеристики поведінки особистості є конкретним вираженням готовності на рівні явища.

На думку дослідників, компонентами готовності до педагогічної діяльності в цілому є професійна самосвідомість, ставлення до діяльності чи настанова (для ситуаційної готовності), мотиви, знання про предмет та способи діяльності, навички і вміння практичного втілення цих способів, а також професійно значущі якості особистості. З одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізації сил, подолання непевності тощо); з іншого – операційно-технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, вміння, навички і засоби педагогічного впливу). Під час перенесення тривалої готовності в нові умови, ситуації на неї впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. Так, до зовнішніх факторів можна віднести: новизну, труднощі, творчий характер завдань, навколишні обставини, поведінку присутніх. До внутрішніх – самооцінку підготовленості суб'єкта до діяльності, його психофізіологічний стан, вміння мобілізуватися для виконання майбутньої роботи, контролювати свої емоційну стабільність і рівень готовності [8, с. 227-228].

Готовність педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання розглядається дослідниками через два основних показники: професійна готовність та психологічна готовність [1].

Серед складових професійної готовності педагогічних працівників до реалізації інклюзивної моделі навчання найголовнішими дослідники вважають: спеціальну підготовку педагогічних кадрів (загальні питання корекційної педагогіки та психології); практичні вміння втілення технологій навчання дітей з особливими потребами та співпраці з батьками; бажання та достатній рівень мотивації до подальшого вдосконалення своїх умінь та навичок [11].

Професійна готовність педагогів до інклюзивного навчання передбачає також наявність у них відповідного рівня розвитку знань та умінь, які дозволяють приймати оптимальні рішення в конкретних педагогічних ситуаціях, а саме: організаційно-управлінських, освітніх, методичних, психологічних тощо. Це, у свою чергу, вимагає належного рівня сформованості професійно важливих якостей особистості, що впливають на ефективність педагогічної діяльності загалом.

У процесі навчально-виховної діяльності педагог повинен враховувати індивідуальні можливості дітей з особливими освітніми потребами: насамперед, з'ясувати рівень складності вади здоров'я, систематично контролювати відповідність обраної програми роботи та технології її здійснення реальному розвитку дитини. На думку А. Колупаєвої, ефективність навчально-виховної чи корекційно-розвивальної роботи в інклюзивному середовищі значною мірою залежить також від скоординованості дій педагога та різнопрофільних фахівців (соціального працівника, спеціального педагога, медичного працівника, психолога та ін.) [3].

Традиційної загальнопедагогічної підготовки, яку отримують випускники вищих педагогічних навчальних закладів, для ефективної навчальної і виховної роботи з дітьми, що мають різні вади розвитку, зазвичай, недостатньо. У більшості педагогів відсутня спеціальна психолого-педагогічна

підготовка, сформована мотивація до роботи з даною категорією дітей. Разом з тим, у багатьох наявний страх, хвилювання, бажання уникнення такої роботи тощо. Дуже часто невідповідність педагогів до взаємодії з дітьми-інвалідами провокує у стосунках з ними вияв співчуття і жалю замість спонукання до дії, формування позитивної мотивації, стимулювання до успіху.

Як свідчать результати досліджень [7], від 47 до 70% вчителів відчувають труднощі в організації виховної та корекційної роботи з різними категоріями дітей, що мають відхилення у розвитку і поведінці. Вони не вміють встановити контакт з дитиною, налагодити довірчі стосунки з ним. Вчителям важко керувати виховною ситуацією, у них уповільнена реакція у прийнятті рішень на порушення поведінки дитиною. Вони не вміють знаходити нестандартні прийоми у вирішенні навчальних та виховних завдань. Їм важко організувати і проводити корекційну роботу з дітьми та підлітками, що мають відхиленнями у психофізичному розвитку та поведінці.

За іншими даними [9], 65% педагогів, які є слухачами курсів підвищення кваліфікації, не володіють методами роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, 23% респондентів не знайомі зі спеціальними програмами діяльності, не знають психологічних особливостей дітей зазначеної категорії. Проте, для досягнення високих результатів у роботі педагогів з дітьми з обмеженими фізичними можливостями надзвичайно важливою є сформована у них готовність до діяльності в умовах інклюзивної практики.

Готовність до педагогічної діяльності у вчителів формується переважно під час навчання у ВНЗ в умовах спеціально організованого середовища. У значній частини працівників навчальних закладів інклюзивної орієнтації така готовність може бути сформована виключно в умовах практичної роботи. Тому дуже важливо підготувати педагогічних працівників до роботи з дітьми-інвалідами, надати їм знання зі спеціальної та соціальної педагогіки, забезпечити інструментарієм та технологіями інтегрованого/інклюзивного навчання.

Як зауважує Г. Сіліна [11], формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку може стати важливим фактором розвитку особистої професійної компетентності та підвищення якості освіти, якщо:

1) підготовка педагогічних працівників до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку буде функціонувати як цілісна система, що оптимально включена в навчально-виховний процес закладу освіти;

2) знання і вміння щодо організації роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної школи будуть чітко визначеними та науково-обґрунтованими як необхідна складова професійної педагогічної компетентності;

3) педагогічні працівники будуть включені в навчально-дослідницьке середовище, яке передбачає актуалізацію й розв'язання професійно-орієнтованих практичних завдань, розроблення та реалізацію дослідницьких проектів, моделювання ефективної педагогічної діяльності.

На думку Л. Савчук [10], однією з форм роботи з вчителями загальноосвітніх навчальних закладів, у класах яких є діти з особливими освітніми потребами, у системі післядипломної освіти може бути запровадження спецкурсу, який містить поряд з традиційними й інтерактивні форми роботи. Він має на меті ознайомлення вчителів з особливостями розвитку дітей з обмеженими фізичними можливостями, організацією, формами і методами роботи з ними, а також зі змістом корекційно-реабілітаційних блоків роботи. Курс має складатися з тем, які передбачають, що вчителі та вихователі в процесі його вивчення:

- ознайомляться із соціальним, філософським, історичним та педагогічним обґрунтуванням залучення дітей з особливими освітніми потребами до освітніх закладів загального профілю;

- навчатися визначати, оцінювати і створювати сприятливе навчальне середовище для дітей з особливими освітніми потребами;

- вивчать головні принципи і стратегії колективної командної роботи;

- навчатися спостерігати за дітьми та оцінювати їхній розвиток під час звичайних, повсякденних занять;

- зрозуміють вплив різних видів інвалідності на процеси навчання та розвитку;

- навчатися адаптувати навчальні програми, методики, матеріали та середовище відповідно до

специфічних потреб дітей;

- опанують сучасні педагогічні підходи і методики, що дають змогу задовольнити навчальні потреби всіх дітей;

- навчаться створювати у класі демократичне навчальне середовище, яке сприяє налагодженню дружніх стосунків і формуванню колективу.

Формуванню готовності педагогів до роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями сприятимуть різноманітні заходи, спрямовані на підвищення їхньої професійної компетентності щодо діяльності в умовах інклюзії. На думку науковців [2], найбільш дієвими можуть бути такі форми роботи:

- *індивідуальні* – консультації з питань реалізації інклюзивного навчання, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, організації особистісно зорієнтованого навчального процесу у комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб. Слід залучати фахівців-дефектологів, практичних психологів, соціальних та спеціальних педагогів до організації і надання адресної та систематичної консультативної методичної допомоги педагогам закладів освіти, де впроваджується метод інклюзивного навчання;

- *групові* – творчі групи, майстер-класи, тренінги. Майстер-клас – це нова форма спілкування в практиці роботи педагогів. Ідею майстер-класу запозичена з педагогічної практики музикантів і художників, вона полягає в тому, що визнаний фахівець демонструє свої унікальні прийоми роботи широкому колу підготовлених слухачів. Майстер-клас дозволяє побачити як роботу над конкретною проблемою, так і загальні принципи та підходи до педагогічної діяльності в цілому. Робота у майстер-класах визнається і як форма підвищення кваліфікації, і як особливий методичний підхід. Особливістю такої форми групової роботи є те, що під час розв'язання педагогічних задач відбувається взаємообмін ідеями, технологіями, прийомами діяльності. Надзвичайно корисними є тренінгові форми роботи, які передбачають навчання на практиці, засвоєння нових форм і методів роботи під керівництвом досвідчених тренерів;

- *масові* – науково-практичні семінари, семінари-практикуми, «круглі столи», конференції, педагогічні читання, де педагоги у процесі виступів та обговорень зможуть знайти відповіді на свої запитання. За останні роки Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України спільно з провідними науковими та освітньо-виховними установами відпрацьована система проведення Всеукраїнських конференцій, семінарів, зборів, форумів та інших заходів, які сприяють підвищенню науково-методичного рівня керівних та педагогічних кадрів працівників освіти з питань інклюзії, створенню банку даних про кращий досвід, значному реформуванню змісту, форм і методів роботи позашкільних навчальних закладів, забезпеченню їх програмами та науково-методичною літературою.

Педагоги масової школи потребують спеціалізованої комплексної допомоги з боку фахівців у галузі корекційної педагогіки, спеціальної та педагогічної психології, у розумінні та реалізації підходів до індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами, в категорію яких, в першу чергу, потрапляють учні з обмеженими можливостями здоров'я. Використання спільних зусиль вчителів масової та спеціальної школи – найбільш ефективний спосіб задоволення особливих освітніх потреб дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного класу. Необхідно розробляти та впроваджувати різні моделі співробітництва педагогів. Саме багатий досвід вчителів спеціальних шкіл може стати джерелом необхідної методичної допомоги у процесі реалізації інклюзивного підходу в освіті дітей з обмеженими фізичними можливостями.

Отримані дані свідчать про необхідність організації спеціальної психолого-педагогічної підготовки педагогів масової школи до навчання дітей з інвалідністю в умовах інклюзії. Можна виокремити такі напрями роботи, як: *психологічний*, що дозволить впливати на психічні процеси, стани особистості; *соціально-психологічний*, що може змінювати процеси у системі людина (зокрема, дитина-інвалід) – група; *медико-соціальний*, що дозволить впливати на фізичний стан та пов'язані з ним соціальні аспекти життєдіяльності людини (дитини-інваліда); *педагогічний*, для ефективного використання методів включеного навчання, що сприяє активізації сприйняття навчального матеріалу у процесі навчання дітей з обмеженими фізичними можливостями в інклюзивному освітньому середовищі.

Побудована на науковій основі, цілеспрямована методична робота має у кінцевому підсумку виробити у педагогів готовність до роботи не тільки зі здоровими дітьми та молоддю, а й з особами, що мають обмежені фізичні можливості; потребу в самоосвіті і самовдосконаленні, без чого не можна досягти професійної майстерності, забезпечити ефективність навчально-виховної діяльності в умовах освітньої інклюзії.

Стан сформованої готовності допоможе педагогу успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, навички, вміння, досвід, особистісні якості, зберігати самоконтроль і перебудувати діяльність при виникненні бар'єрів і перешкод.

Використана література

1. **Алехина С. В.** Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании / С. А. Алехина, М. А. Алексева, Е. Л. Агафонова // Психологическая наука и образование. – 2011. – № 1. – С. 83-92.
2. **Захарчук М. Є.** Проблеми формування професійної компетентності викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні [Електронний ресурс] / М. Є. Захарчук. – Режим доступу: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/Zaharchuk-Kluchkovska.htm>
3. **Колупаєва А. А.** Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупаєва. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с. :іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
4. **Колупаєва А. А.** Інклюзивна освіта: від інтегрування у школі – до інтегрування у суспільство / А. А. Колупаєва // Формування готовності педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання : тематичний збірник праць / упоряд. А. А. Волосюк, Н. А. Басараба, С. С. Козловська; за заг. редакцією А. О. Лавренчука. – Рівне : РОІППО, 2014. – С. 5-14.
5. **Леонтьев А. Н.** Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1982. – 304 с.
6. **Максименко С. Д.** Фахівця потрібно моделювати (Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3-4. – С. 68-72.
7. **Основы коррекционной педагогики** : учебное пособие / Под ред. В. А. Сластенина. – М. : АCADEMA, 2004. – 211 с.
8. **Педагогіка вищої школи** : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова [та ін.]; [за ред. З. Н. Курлянд]. – 3-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
9. **Петушкова Л. А.** Проблеми підготовки вчителів до роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби, в системі післядипломної освіти [Електронний ресурс] / Л. А. Петушкова. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/3petyshkova/3petyshkova.htm
10. **Савчук Л.** Компетентнісний підхід у підвищенні кваліфікації педагогів до запровадження інклюзивної моделі навчання дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] / Л. Савчук. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19561-kompetentnisnij-pidxid-u-pidvishhenni-kvalifikacii-pedagogiv-do-zaprovadzheniya-inklyuzivnoi-modeli-navchannya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami.html>
11. **Сіліна Г. О.** Формування готовності педагогічних працівників до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами / Г. О. Сіліна // Джерело педагогічних інновацій. Інклюзивна освіта : науково-методичний журнал. – Випуск № 1. – Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2013. – С. 23-28.
12. **Хоружа Л. Л.** Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Л.Л.Хоружа. – К. : Преса України, 2003. – 320 с.

References

1. **Aljohina S. V.** Gotovnost' pedagogov kak osnovnoj faktor uspešnosti inkljuzivnogo processa v obrazovanii / S. A. Aljohina, M. A. Alekseva, E. L. Agafonova // Psihologičeskaja nauka i obrazovanie. – 2011. – № 1. – S. 83-92.
2. **Zaharchuk M. Є.** Problemi formuvannja profesijnoi kompetentnosti викладача в умовах vprovadzhennja inkljuzivnoi osviti в Україні [Elektronnij resurs] / M. Є. Zaharchuk. – Rezhim dostupu: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/Zaharchuk-Kluchkovska.htm>
3. **Kolupaeva A. A.** Inkljuzivna osvita: realii ta perspektivi : monografija / A. A. Kolupaeva. – K. : «Sammit-Kniga», 2009. – 272 s. :il. – (Serija «Inkljuzivna osvita»)
4. **Kolupaeva A. A.** Inkljuzivna osvita: vid integruvannja u shkoli – do integruvannja u suspil'stvo / A. A. Kolupaeva // Formuvannja gotovnosti pedagogičnih pracivnikov do roboti z dit'mi z osoblivimi potrebami v umovah inkljuzivnogo navchannja : tematičnij zbirnik prac' / uporjad. A. A. Volosjuk, N. A. Basaraba, S. S. Kozlov's'ka; za zag. redakciju A. O. Lavrenchuka. – Rivne : ROIPPO, 2014. – S. 5-14.
5. **Leont'ev A. N.** Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A. N. Leont'ev. – M. : Politizdat, 1982. – 304 s.
6. **Maksimenko S. D.** Fahivcja potribno modeljuvati (Naukovi osnovi gotovnosti vipusknika pedvuzu do pedagogičnoi dijtal'nosti) / S. D. Maksimenko, O. M. Peleh // Ridna shkola. – 1994. – № 3-4. – S. 68-72.
7. **Osnovy korekcionnoj pedagogiki** : učeбноe posobie / Pod red. V. A. Slastenina. – M. : АCADEMA, 2004. – 211 s.
8. **Pedagogika vishhoj shkoli** : navch. posib. / Z. N. Kurljand, R. I. Hmeljuk, A. V. Semenova [ta in.]; [za red. Z. N. Kurljand]. – 3-te vid., pererob. i dop. – K. : Znannja, 2007. – 495 s.
9. **Petushkova L. A.** Problemi pidgotovki vчителiv do roboti z dit'mi, shho majut' osoblivi osvitni potrebi, v sistemi pisljadiplomnoi osviti [Elektronnij resurs] / L. A. Petushkova. – Rezhim dostupu: http://narodnaosvita.kiev.ua/narodna_osvita/vupysku/1/statti/3petyshkova/3petyshkova.htm
10. **Savchuk L.** Kompetentnisnij pidhid u pidvishhenni kvalifikacii pedagogiv do zaprovadzhennja inkljuzivnoi modeli navchannja ditej z osoblivimi osvitnimi potrebami [Elektronnij resurs] / L. Savchuk. – Rezhim dostupu :

<http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19561-kompetentnisnij-pidxid-u-pidvishhenni-kvalifikacii-pedagogiv-do-zaprovadzhennya-inklyuzivnoi-modeli-navchannya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami.html>

11. **Silina G. O.** Formuvannya gotovnosti pedagogichnih pracivnikiv do inklyuzivnogo navchannya ditej z osoblivimi osvitnimi potrebami / G. O. Silina // Dzherelo pedagogichnih innovacij. Inklyuzivna osvita : naukovo-metodichnij zhurnal. – Vipusk № 1. – Harkiv : Harkivs'ka akademija neperervnoi osviti, 2013. – S. 23-28.

12. **Horuzha L. L.** Etichna kompetentnist' majbutn'ogo vchitelja pochatkovih klasiv: teorija i praktika: monografija / L.L.Horuzha. – K. : Presa Ukraïni, 2003. – 320 s.

Панченко Т. Л. К вопросу формирования психологической готовности педагогов массовой школы к работе в инклюзивной образовательной среде

В статье рассматривается проблема формирования психологической готовности педагогов массовой школы к работе в инклюзивной образовательной среде. Осуществлен теоретический анализ понятия психологической готовности к профессиональной деятельности в целом; рассмотрена структура и особенности готовности к педагогической деятельности, определены составляющие готовности педагогических работников к реализации инклюзивной модели обучения. Указано на то, что имеет место проблема неготовности педагогов массовой школы к работе с детьми с ограниченными физическими возможностями, недостаточного уровня сформированности необходимых профессиональных компетенций относительно организации образовательного процесса в инклюзивной среде, наличия у педагогов личностных психологических барьеров в отношении людей с инвалидностью. Обоснована необходимость осуществления специальной психолого-педагогической подготовки педагогов массовой школы к обучению детей с инвалидностью в условиях массовой школы. Определены основные направления и формы работы по вопросам формирования психологической готовности педагогов к работе в инклюзивной образовательной среде, повышения их профессиональной компетентности.

Ключевые слова: готовность к педагогической деятельности, психологическая готовность, инклюзивная образовательная среда, дети с ограниченными физическими возможностями.

Panchenko T. L. To the question of development of psychological readiness of regular school teachers to work in inclusive educational environment

The problem of development of psychological readiness of regular school teachers to work in inclusive educational environment is considered in the article. The theoretical analysis of the concept of psychological readiness for professional activity in general, is done; the structure and characteristics of readiness for pedagogical activity is discussed; the constituents of teaching staff readiness to the implementation of inclusive education are determined. It is indicated that there is a problem of unavailability of regular school teachers to work with children with disabilities, insufficient professional competencies required for the organization of educational process in an inclusive environment, existence of teachers' personal psychological barriers concerning people with disabilities. The necessity of providing special psychological and pedagogical trainings for teachers of regular schools to teaching children with disabilities in terms of inclusion is based. The main directions and forms of work on formation of psychological readiness of teachers to work in inclusive educational environment and development of their professional competence are determined.

Keywords: readiness for pedagogical activity, psychological readiness, inclusive educational environment, children with disabilities.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 18.05.2015 р.

Рецензент: д.п.н. проф. Шеремет М.К.

УДК: 376.2-056.263

Петухов О.О.

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКОДУВАННЯ УЧНЯМИ З ВАДАМИ СЛУХУ МОЛОДШИХ КЛАСІВ
ТЕКСТІВ АРИФМЕТИЧНИХ ЗАДАЧ У НАОЧНІ ОБРАЗИ**

В даній статті на основі проведеного дослідження розглядається проблема розуміння тексту умов арифметичних задач молодшими школярами з вадами слуху. Висновки вітчизняних науковців в сфері загальної та спеціальної психології свідчать про те, що мовлення і мислення розвиваються в тісному взаємному зв'язку, і своєрідність мовленнєвого розвитку внаслідок порушення слуху на ранніх етапах онтогенезу впливає на процес розуміння та засвоєння текстів. За допомогою методу вивчення письмових завдань висвітлені певні характерні особливості розуміння умов арифметичних задач глухими та слабобачущими учнями.

Ключові слова: діти з вадами слуху, молодший шкільний вік, арифметична задача, розвиток, розв'язання, мовлення, мислення, умова задачі, труднощі.

Сьогодні спеціальної освіти в Україні характеризується суттєвими змінами в навчально-виховному процесі, які зумовлені пріоритетом особистісно орієнтованого підходу, гуманізацією та демократизацією освіти, розробкою та впровадженням нових методик навчання дітей з особливими потребами, зокрема дітей з вадами слуху. В умовах курсу України на європейські цінності, постало